

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за присъждане на ОНС „доктор“
в професионално направление 2.1. Филология;
научна специалност: Теория и история на литературата
с тема: *„Поезията на Биньо Иванов.
Биографични и социокултурни контексти“*
от Илияна Николаева Иванова

Автор на рецензията: **проф. д.ф.н. Милена Кирова**

Илияна Иванова е редовен докторант към Катедрата по българска литература при Филологическия факултет на ЮЗУ. Научен ръководител на работата е доц. д-р Силиян Стоянов. Всички изисквания на Закона за придобиване на академични степени и звания са спазени. Процедурата е легитимна. Докторантката има повече от необходимия брой публикации по темата на дисертационния труд (седем); участвала е в осем научни конференции (шест в Благоевград, една в Пловдив и една международна, проведена във Виена). Авторефератът е направен според установените изисквания и е представителен за съдържанието и структурата на труда.

Представената дисертация е с общ обем двеста страници и е структурирана в Увод, три глави, Заключение, Приложение и Библиография.

Обект на изследване в дисертационния труд е поезията на Биньо Иванов: добър избор, който гарантира иновативния елемент в работата, тъй като и до днес не съществува друго цялостно, системно, монографично изследване върху този поет. Авторката е осъзнала и отговорността, но и възможностите на своята задача: тя не се е ограничила с кабинетно проучване на текстове, но е получила достъп

до архива на Биньо Иванов и е работила с него, подготвяйки почвата за нови интерпретатори, които ще се оттласнат от нейния труд, без да могат да заобиколят неговата основополагаща роля. (Още тук искам да препоръчам публикуването на дисертацията – след задължителна преработка и съкращения – включително като възможност за издаване на електронна книга, например в Литернет).

Композицията на дисертационния труд е несложна и максимално ясна. Впрочем и тя, и всичко в работата издават склонност към подредена, опростена, функционална интерпретация на литературните факти. Авторката е прескочила заразата на мисловно разтегленото, терминологично претоварено писане и по този начин е адекватно вписана в манталитета и очакванията на нашето – вече рационално и позитивистично – съвремие. Следващата крачка, която би могла да направи, поне според мен, е да надмогне и обратната крайност: удоволствията на есеистичната непосредственост, особено изкушенията да прави лесни, привидно ефективни глобализиращи обобщения от общ културно- или литературно-исторически вид. По средата остава онази печеливша посока, към която тя и така е показала вече трезв афинитет: разумно ограничена и конкретна интерпретация върху основата на твърдо установен документален материал.

Първа глава на дисертационния труд е озаглавена „Критическата рецепция“ и наистина се занимава само с това. Последователно представени и коментирани са всички отзиви, рецензии, статии върху творчеството на Биньо Иванов. Моделът е доста обикновен, но в този случай – оживен и разнообразен от сполучливи коментари върху конкретни критически текстове. Представяйки чужди мнения, докторантката е успяла да изрази и своята позиция, да вземе отношение към различните критически оценки. Стремещът към лична

позиция впрочем е характерен не само тук, той е последователно проявен и защитен в целия труд. Особено добро впечатление ми прави зрялото съждение, че под привидния хаос на езика и мисълта Биньо Иванов е разумен, саморефлексивен и трудолюбив творец. (Може да не е казано точно така, но внушенията са тъкмо в тази посока; те са най-добре изразени в случаите, когато се коментират особености на творческия процес, например на с. 19.)

Втора глава, „Биографични и социокултурни контексти в поезията на Биньо Иванов“, е централна за дисертационния труд. Тя веднага се разпада на пет подглави. Четири от тях са тематично ориентирани и засягат последователно природата, родината, социално-исторически събития и родителите. Всички те обаче са обединени от твърдението на докторантката, че „много от нещата, които се случват в поезията на Биньо Иванов, са пряко свързани с неговия личен живот“. Оттук идват и „биографичните контексти“, особено пряко изявени в последната част на Втора глава.

Подглавата „Поемата на Биньо Иванов „Гостуване в родната ми фабрика за хартия“ само на пръв поглед не попада пряко в режима на общата тема. Иначе авторката успява много добре да впише анализа на едно конкретно произведение в панорамата на живота около село Бараково през 50-те – 60-те години на 20 век.

Първата част на Втора глава (въпреки че е основна, централна и дори единствена според заявената тема, тази Втора глава има не твърде големия обем от осемдесет страници) въвежда *темата за природата*, а чрез нея и главните особености на тематичния модел, който ще бъде следван до края на работата. Един след друг са направени кратки анализи на отделни стихотворения, свързани чрез по-общи разсъждения. Бих препоръчала на авторката да се вгледа още веднъж в своя коментар върху изказването на Дора Габе за „творческата свобода“ (страници 37-38). Трудно е да бъде убеден

някакой разумен човек, че думите „Нищо не можеше да ме върне към хаоса, в който живеех, когато бях като развързана лодка без котва“, произнесени закланателно по време на публична изява през 50-те години, съдържат някакъв социален критицизъм и дори крият значението, че Партията е тази, която „поставя котва и слага въжето на твореца“. Нито цитираното изречение, нито цялостното поведение на Дора Габе по това време позволяват да се направи подобна интерпретация.

„Проблематичната родина“ е добре намерен термин, но частта, която идва след това заглавие, изисква особено внимателна преработка в случай на бъдеща публикация. Тя съдържа поредица от глобализиращи, есеистично подхвърлени, исторически невъзможни твърдения, сред които ще спомена само сравнението между гоненията на богомилите и репресиите по времето на държавния комунизъм. С уважение към способността на докторантката да намира, дефинира и отстоява конкретни проблеми в анализа на конкретни творби и теми бих ѝ препоръчала да се въздържа от този тип едри и само привидно ефектни обобщения.

Подглавата „Поемата на Биньо Иванов „Гостуване в родната ми фабрика за хартия“ е не само най-дългата, но и най-успешната в съдържанието на цялата Втора глава. Тук докторантката демонстрира най-доброто от своите умения да анализира конкретен текст, да проследява посоки на съотнасянето между различните му варианти и да коментира откритите разлики. Много уместни са и нейните опити да разположи поетическата действителност в биографичен и социокултурен контекст. Изобщо работата с конкретен и особено с документално стабилен материал води до истинските приноси на дисертационния труд в литературноисторически план. Читателят не само е информиран, но и провокиран да се замисли върху подадената му проблематика, да продължи да търси (и) свои отговори на въпроса

как е станала възможна тази навярно единствена в българската литература „родна фабрика“, без при това да бъде обвита в облаци от дим или огласена от възторжени трудови песни.

Друга интересна част в границите на Втора глава е посветена на темата за родителите. Тук се реализира най-пряко биографичният тематичен фокус на дисертационния труд – в анализи като този на стихотворението с премахнато по-късно заглавие „Спокойствие“ или на стихотворението „Късче от поема“. Биографичният ракурс е дал възможност на авторката да направи някои приноси наблюдения. В същото време обаче се срещат произволни твърдения като това от страница 15: „от психологията се знае, че отношенията между майката и децата са по-сложни от тези между бащата и децата“. Дори да оставим настрана факта, че „психологията“ не съществува иначе освен като сбор от доста различни помежду си и назовани по специфичен начин психологии, пак ще си спомним, че поне една психология, или психоанализата, е почти изцяло изградена върху етиологията, проявите и техните символични последствия на Едиповия комплекс, без аналогия в отношенията между децата и майката.

Трета глава на дисертацията представя личния архив на Биньо Иванов, до който авторката е получила достъп. Наистина, както казва самата тя, нейната задача не е от архивистки тип, затова вниманието към архива се изразява в общи описания на запазените седем папки с материали. Собствен акцент получава непубликуваната пиеса „Уличен празник“: резюмирано е нейното съдържание, като е добавен и коментар. С по-големи подробности е представено съдържанието на последната папка, в която докторантката е открила един неизвестен вариант на стихотворението „Утрин и после“. Наблюденията върху

този нов текст показват наличието на значими разлики с известния вариант, дотам значими, че позволяват да се говори за „два различни текста със свои специфични качества“.

Заклучението на работата обобщава направеното в продължение на целия текст, ясно и точно дефинира изпълнените задачи. Прави впечатление точното и въздържано описание на научните приноси – жанр, който по принцип предразполага към преувеличени себеоценки и в най-голяма степен отразява характера на пишещия човек.

В заключение на своята рецензия бих искала да подчертая задълбочените усилия, които докторантката Илияна Иванова е вложила в създаването на своя дисертационен труд. Тя е разработила една само частично изследвана до този момент тема и в процеса на своята работа е направила някои приносни наблюдения, които отварят нови ракурси към оценката на един интересен и самобитен поет. Предлагам на уважаемото научно жури да ѝ присъди научната и образователна степен „доктор“, като изразявам и собствената си положителна оценка на дисертационния труд.

25.10.2016

Гр. София

Рецензент:

(проф. д.ф.н. Милена Кирова)